

Modern Dönemde Geleneksel Kültür Kodlarının/Ataerkil Yapının Aile Hayatına Yansıması

Reflection of Traditional Culture Codes/Patriarchal Structure on Family Life in the Modern Era

Dr. Hatice Korkmaz

ORCID: 0000-0001-6658-1555

Muğla İl Müftülüğü Vaizi, Muğla/Türkiye, kinik14@hotmail.com

Makale Bilgisi/Article Info:

Geliş/Received: 19.04.2022 Düzeltme/Revised:14.05.2022 Kabul/Accepted:14.05.2022

Araştırma Makalesi / Research Article

Atıf / Cite as: Korkmaz, H. (2022). Modern Dönemde Geleneksel Kültür Kodlarının/Ataerkil Yapının Aile Hayatına Yansıması. Antakiyat, 5(1), 54-71

Öz

Ataerkil düşünce yapısı geleneksel toplumların en başta gelen özellikleri arasında kabul edilmekte ve toplumun bütün kurumları bu bakış açısıyla temellendirilmektedir. Geleneksel yapı içerisinde varlık gösteren ataerkil zihniyet toplumun her kesiminde etkili olduğu gibi aile kurumunda da aileyi ve bireylerin hayatını önemli oranda biçimlendirmektedir. Bu çalışmada gelenek ve modernlik açıklanarak geleneksel toplum yapısında mevcut olan ataerkil kodların toplumda kadının aile içerisinde maruz kaldığı şiddet, aile hayatında yaşanan sadakatsizliğin cinsiyetlere göre farklı değerlendirilmesi, yeni kurulan aileye üst kuşak ailenin müdahalesi ve cinsiyet rollerinin aile hayatındaki karşılığı gibi konular üzerinden ele alınarak ataerkil düşünce yapısının aile hayatına yansıması irdelenmektedir. Bu yaklaşımın toplum içerisinde baskın bir şekilde kabul görmesini sağlayan ana etkenlerinden biri ise dini referansları kullanmasıdır. Böylelikle geleneksel yapıda ataerkil sistem meşru bir zemine oturarak kendisine güçlü bir dayanak oluşturmaktadır. Son dönemlerde aile hayatında meydana gelen çatışmaların ve çözölemeyen sorunların temel dinamiklerinin arasında ataerkil aile yapısının etkili olduğu değerlendirilmektedir. Modernleşmeyle birlikte özellikle kadının hayatında ortaya çıkan değişimin hem eşler hem de üst kuşak aileler tarafından kabullenilemeyişi aile hayatını kaosa sürüklemektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan bu durum aile bireylerinin tamamını etkilediği gibi ailenin dağılmasıyla toplumu da derinden sarsmaktadır. Modern dönemde Türk ailesinde yaşanan gelenek ve modernlik çatışmasının ailenin sağlıklı ve mutlu bir şekilde devamı için tekrardan değerlendirilmesi, bu doğrultuda sorunların tespiti ve çözüm önerilerinin sunulması önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelenek, Modernlik, Ataerkillik, Kadın, Aile

Abstract

The patriarchal mentality is accepted as one of the foremost features of traditional societies and all institutions of the society are based on this point of view. The patriarchal mentality, which exists in the traditional structure, is influential in every part of the society, as well as shaping the family and the lives of individuals to a large extent in the family institution. In this study, by explaining tradition and modernity, the patriarchal codes that exist in the traditional society structure are discussed through issues such as the violence that women are exposed to in the family in the society, the different evaluation of infidelity in family life according to gender, the intervention of the upper generation family in the newly established family and the equivalent of gender roles in family life. The reflection of the structure of the family on family life is examined. One of the main factors that enabled this approach to be accepted in a dominant way in the society is the use of religious references. Thus, in the traditional structure, the patriarchal system sits on a legitimate ground and creates a strong base for itself. It is considered that the patriarchal family structure is effective among the main dynamics of the conflicts and unresolved problems that have recently occurred in family life. The fact that the change that has emerged in the life of women, especially with modernization, cannot be accepted by both spouses and upper generation families, drags family life into chaos. Therefore, this situation not only affects all family members, but also deeply shakes the society with the disintegration of the family. It is important to re-evaluate the conflict of tradition and modernity in the Turkish family in the modern period for the continuation of the family in a healthy and happy way, to identify the problems in this direction and to offer solutions.

Key Words: Tradition, Modernity, Patriarchy, Woman, Family

GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde tüm dünyayı etkisi altına alarak toplumsal değişimlerin en köklüsü modernleşmeyle birlikte ortaya çıkmıştır. Modernleşme toplumsal hayatın tüm kurumlarında olduğu gibi aile üzerinde de önemli değişim ve dönüşümlere neden olmuştur. Modernleşme sürecinde ailede yapı ve değer bakımından meydana gelen değişim bireyi ve toplumu derinden etkileyerek kendini göstermiştir. Bu noktada modernleşmeyle yaygınlaşan fikri akımlar bireylerin kadın ve erkek olarak toplumsal rollerinde sosyal hayatta olduğu gibi aile hayatında da dikkat çekici farklılaşmalara neden olmuştur. Böylelikle modern öncesi dönemde mevcut olan geleneksel ataerkil değerler zayıflamış, bireysel ve toplumsal açıdan gittikçe önemini kaybetmeye başlamıştır. Ancak modernliğin içselleştirilemediği toplumlarda ise varlığını devam ettiren gelenekle modernliğin karşı karşıya gelmesi hatta çoğu zamanda birbirleriyle çatışması en çok da aileyi ve aile içindeki ilişkiyi etkilemiştir.

Aile üyelerinin birbirleriyle iletişiminde özellikle eşler arasındaki ilişkiden başlayarak çocuklarla ve üst kuşak aileyle olan ilişkilere kadar hakim olan geleneksel yapının aile hayatına olumlu katkısı olduğu gibi zaman zaman da ailenin dağılmasına kadar varan olumsuzluklara da neden olduğu görülmektedir. Eşler arasında sağlıklı ve güçlü bir iletişimin sağlanamaması, son dönemlerde artan boşanma oranlarıyla

birlikte modern dönemde Türk ailesi için de tehlike sinyallerini ortaya koymaktadır. Bu noktadan hareketle modernleşmeyle Türk toplumunda ailede meydana gelen kırılmaların ve çatışmaların altında yatan dinamikleri irdelemek önem arz etmektedir. Geleneksel kültür kodlarının bireylerin hayatlarındaki yansıması, aile ve toplum içindeki karşılığı, bunların yeni oluşturulan aileyi nasıl etkileyebileceği, toplum tarafından benimsenen cinsiyet bağlamında kadın erkek rollerinin dönüşümü gibi nedenlerle bu konunun incelenmesi amaçlanmaktadır.

Geleneksel toplumun başta gelen özellikleri arasında ataerkil¹ sistem yer almaktadır. “Zihinsel kurgular bir boşluk içinde değil, somut bir tarihsel ve toplumsal çerçeve içinde var olurlar ve birebir doğrusallık düzeyinde olmamakla birlikte o çerçeveyi yansıtır.”² Bu açıdan değerlendirildiğinde ataerkil sistem de, geleneksel toplumun içerisinde bir yandan tarihsel ve kültürel birikimi diğer yandan da kutsal otorite olarak dini kendisine referans almaktadır. Dolayısıyla bu yapı toplumda köklü bir şekilde yer edinerek baskın bir karakter kazanmakta ve meşrulaşmaktadır. Böylece ataerkillik kavramı erkeklerin egemenliklerine ve gücüne işaret ederek hem aile içinde hem de toplumun çoğunluğunda kendini açık bir şekilde göstermektedir.³ Son zamanlarda görsel ve sosyal medyaya yansıyan haberlerde aile içi travmaların ve yaşanmışlıkların temelinde ataerkil düşüncenin varlığı ve etkisi görülmektedir. Bu nedenle aile içinde ortaya çıkan şiddetten aldatmaya, erkeğin ailesinin özellikle kayınvalidenin müdahalesinden kadının değersizleştirilmesine, kadının çalışmasından onun ekonomik inisiyatif sahibi olamamasına kadar pek çok konu bu kapsamda değerlendirilebilmektedir.

Sosyal bilimciler tarafından toplumsal bir problem olarak kabul edilen aile içinde yaşanan sorunlar ve boşanma olaylarındaki artış ailenin geleceği ve sonraki nesillerin yetiştirilmesi noktasında endişe verici boyutlara ulaşmaktadır. Bu nedenle aile hayatının korunması, eşler arasındaki ilişkiyi temel alarak ailenin diğer üyeleriyle birlikte iletişimin güçlendirilmesi, ailenin sağlıklı ve huzurlu bir şekilde devamının sağlanabilmesi için toplumsal ve bireysel beklentilerin dengelenmesi gerekmektedir. Ayrıca toplumda var olan geleneksel değerlerle modernliğin getirdiği değişimlerin de ailenin varlığına ve devamına katkı sağlayacak şekilde mecedilmesi de önem arz etmektedir. Bu çerçevede konu öncelikle geleneksellik ve modernlik bağlamında ele alınarak aile içinde yaşanan belli başlı problemler üzerinden geleneğin ve ataerkilliğin aile hayatındaki yansıması incelenecektir.

¹ “Soyda, temel olarak babayı alan ve ailede çocukları baba soyuna mal eden topluluk, pedersahi, patriarkal” olarak TDK’da açıklanmaktadır. (Erişim 15.01.2022) <https://sozluk.gov.tr/>; Sosyolojide ise kısaca, “aile reisinin veya babanın yönetimi” şeklinde açıklanmaktadır. Geniş bilgi için bkz. Martin Slattery, *Sosyolojide Temel Fikirler*, Yayına Haz., Ümit Tatlıcan- Gülhan Demiriz, (İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2015), 139-150.

² Fatmagül Berktaş, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2014), 37.

³ Slattery, *Sosyolojide Temel Fikirler*, 147.

1. Gelenek / Modernlik ve Geleneksellik

Gelenek sözlükte “bir toplumda veya bir toplulukta geçmişten kalmış olmaları nedeniyle saygın tutularak nesilden nesile aktarılan, yaptırım gücü yüksek olan töre, anane, bilgi, kültürel kalıntılar, davranışlar ve alışkanlıklar”⁴ olarak açıklanmaktadır. Sosyal bilimlerde ise, farklı açıklamalar yapılmakla birlikte en kapsayıcı şekliyle bir topluluğun kendinden önceki kuşaklardan devraldığı, tecrübe ürünü olması nedeniyle güven duyduğu, zamanla değişen şartlara uyum sağlayarak çeşitli aktarım yöntemleriyle kısmen dönüştürülüp sonraki kuşaklara ulaştırdığı; inanç, değer, norm, sembol ve ritüelleri içeren her türlü maddi/manevi toplumsal pratik ve uygulamalar bütünü olarak ifade edilmektedir.⁵ Sosyoloji disiplininde de gelenek özetle “kuşaktan kuşağa aktarılan kültür birikimi, bilgi ve düşünce”⁶ şeklinde tarif edilmektedir. Bütün bu açıklamalar değerlendirildiğinde gelenek toplumun sürekliliğini sağlamada temel bir dinamik olarak bir yandan geçmişle bağı kurarken diğer yandan da geleceğe ışık tutarak onun alt yapısını oluşturmaktadır. Dolayısıyla tarihsel ve toplumsal bir gerçeklik olarak gelenek başka bir ifadeyle dünü bugüne taşımakta ve yarını inşa etmektedir. Geleneği oluşturan ve özgün bir içerik olarak geçmişten gelen bu sosyal, yerel, kültürel inanç ve pratikler aynı zamanda yaşanmışlığı, tecrübeyi ve bilgeliği de kapsamaktadır. Bu nedenle gelecek üzerinde otorite olarak da kabul edilmektedir. Nitekim gelenek insandan bağımsız olmadığı gibi insan hayatıyla görünürlük kazanarak toplumda aktif bir biçimde varlığını ortaya koymaktadır. Böylece insanlar tarafından oluşturulan ve şekillendirilen gelenek köklü bir şekilde geleneksel yapı içerisinde toplumun tüm unsurlarınca benimsenmekte ve kabul görmektedir.

Geleneğin bir başka yönü ise insanların iradelerinden ve eylemlerinden bağımsız, bir otorite olarak sosyal hayatta denetim mekanizması oluşturmasıdır. Toplum içerisinde sosyal hayatın işleyişini tayin ve idare ederek toplumsal rızayı kontrol etmektedir. Böylelikle gelenek toplumun eski ama eskimeyen temel dinamiklerinden biri olmaktadır.⁷ Geleneğin oluşup gelenekselleşmesi, kutsal bir kökeni kendisine referans alarak ortaya çıkmasıyla güçlü bir temele sahip olmaktadır. Böylece toplumda var olan her alanı tamamen içine alacak şekilde yorumlanıp içselleşmekte ve değişikliğe uğrasa bile çok bir şey kaybetmeden varlığını sürdürüp uzun zaman sonra yok olma sürecine girmektedir.⁸

⁴ TDK, Gelenek, (Erişim 07.01.2022) <https://sozluk.gov.tr/>.

⁵ Ömer Demir- Mustafa Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, (Ankara: Vadi Yay. 1997), 93; Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. O. Akınbay- D. Kömürcü, (Ankara: Bilim ve Sanat Yay. 1999), 258-259; Hüseyin Yılmaz, “Gelenek, Gelenekçilik ve Gelenekselcilik”, *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 3, (Kış 2005), 40.

⁶ Kadir Canatan, “Gelenek, Din ve Modernite”, *Bilgi ve Hikmet Dergisi* 9, (Kış 1995), 28.

⁷ Halis Çetin, “Ezelden Ebede: Kadim Bilgeliliğin Kutsal Yolculuğu: Gelenek”, *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 3, (Kış 2005), 154.

⁸ Yılmaz, “Gelenek, Gelenekçilik ve Gelenekselcilik”, 41-47.

Modernlik de en genel anlamıyla Avrupa’da 17. yüzyılda başlayan sonrasında tüm dünyayı etkileyen toplumsal örgütlenme ve hayat tarzlarını ifade etmektedir.⁹ Bu anlamda Batı’nın Rönesans ve Aydınlanmayla birlikte toplumda gerçekleştirdiği sosyal ilişkilerdeki ve kültürel değerlerdeki dönüşümün benimsenmesiyle ortaya çıkan yaşam şekline karşılık gelmektedir.¹⁰ Dolayısıyla bu yeni durum “modern” kavramıyla isimlendirilirken bundan önceki döneme ait tüm yapı ve unsurlar da “gelenek” olarak adlandırılmaktadır. Böylelikle modernlikte siyasi, sosyal, felsefi, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ağırlık kazanmasıyla oluşan zihinsel yapı bireyi, toplumu hatta kainatı gelenekten tamamen bağımsız olarak farklı bir şekilde yeniden inşa etmeyi ve açıklamayı amaçlamaktadır.¹¹ Bu bağlamda modernlik geleneksel otoriteye karşı bir zihniyet dönüşümü ve dünya görüşü haline gelmektedir.

Giddens’a göre gelenek düşüncesi temelde modernliğin bir yansıması şeklinde ortaya çıkmaktadır.¹² Böylelikle geleneksellik ve modernlik dikotomik bir bakış açısıyla birbiriyle daha anlamlı bir duruma gelmekte ve bugün itibarıyla ayrılmaz bir bütün oluşturmaktadır. Dolayısıyla geleneksel toplumun temeli geleneklerden meydana gelse ya da gelenekler üzerine bina edilse de modern toplumu da bütünüyle geleneklerden ayırtırmak mümkün değildir. Ancak geleneksellik ve modernlik sadece toplumsal yapıyı ifade eden kavramlar değildir. Bunlar aynı zamanda hem birey olarak insanı hem de düşünce olarak zihniyeti ifade eden kavramlardır.

Her toplum kendisini bir önceki döneme kıyasla geliştirme, değiştirme ve dönüştürme eğilimindedir. Tarihi süreç içerisinde toplumsal değişim bir gerçek olsa da bazı değerler ve pratikler şekil değiştirdiği halde özünde aynı kalarak sürmektedir. Benzer durum içinde yaşadığımız Türk toplumu için de geçerlidir. Bireysel ve sosyal hayatın içerisinde zaman zaman modernleşme etkisinin baskın olmasına rağmen toplumda hakim olan geleneksel özellikler ve onun içindeki ataerkil yapının kendisini muhafaza ederek hatta bazı durumlarda dikkat çekici bir şekilde ortaya çıkarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

2. Gelenek İçinde Ataerkil Zihniyet

Geleneksel topluluklar meşruiyetlerini toplumun her kesimine kabul ettirebilmek için varlıklarının temelini kutsal bir kökene dayandırmaktadırlar. Nitekim gelenekler bağlayıcılığını, gücünü, otoritesini, ve sürekliliğini bu kaynaktan almaktadırlar. İlahi kaynaklı olan bu köken Tanrı’nın bir insanda ya da başka bir formda dünyada ortaya çıkışı olarak ifade edilebilmekte yahut da mitsel bir boyut şeklinde kabul edilmektedir.¹³ İşte bu noktada geleneksel toplum içerisinde hakim

⁹ Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, çev. E. Kuşdil, (İstanbul: Ayrıntı Yay. 2018), 9.

¹⁰ Demir- Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 160.

¹¹ Vecdi Bilgin, “Gelenek, Modernlik ve Din: Üç Rekabet Alanı”, *Eskiye Dergisi* 17, (2010), 20.

¹² Anthony Giddens, *Elimizden Kaçan Dünya*, çev. O. Akınhay, (İstanbul: Alfa Yay. 2000), 54.

¹³ Yılmaz, “Gelenek, Gelenekçilik ve Gelenekselcilik”, s.41-7.

olan ataerkil yapının kodları daha çok kutsalla ilişkilendirilmekte ve bu zihniyet doğrultusunda ortaya çıkan uygulamalar meşru hale gelmektedir.

İslam dininde ayetler genellikle kadın ve erkeğe ayrı ayrı hitap etmek yerine (bazı durumlar hariç) insan soyuna hitap etmektedir. Mesela insan ırkında malul olan nankörlük¹⁴, ihtiras,¹⁵ acelecilik,¹⁶ kıskançlık,¹⁷ içgüdülerine esir olma,¹⁸ zanna uyma,¹⁹ duyarsızlık²⁰ gibi zaaf lar sadece kadına özgü değildir, her iki cinse de aittir. Toplumda kabul gören cinsiyet rollerinin etkisiyle bu temel zaaf ların erkek ve kadın davranışları noktasında tezahürleri farklılaşsa da; mahiyetlerinin aynı olduğu konusunda hiç şüphe yoktur. Dolayısıyla bu ve benzer ayetlerde kadının özü itibariyle erkeğe göre daha zayıf ya da daha kusurlu olduğuna dair bir veri elde etme pek mümkün gözükmemektedir.²¹ Ayetlerde olduğu gibi hadislerde de benzer bir yaklaşım sergilenmektedir.²² Ancak dinin temel kaynaklarında kadın erkek şeklinde cinsiyet ayrımı yapılmazken sosyal hayatın içindeki yansımalarına bakıldığında tamamen ters yönde bir uygulama görülmektedir.

Eril kodlarca hükmedilen toplumsal yaşamın sağduyu bilgisi bu çerçeveye yerleştirilerek ilişkiler biçimlendirilmektedir. Eril dilin hiç boşluk bırakmayacak şekilde hayatın her noktasına hâkim oluşu, bu doğrultuda bir toplumsallaşma sürecini kaçınılmaz hale getirmektedir. Çalışma hayatından dini ritüellere, eğitimden ailevi ilişkilere nüfuz eden eril zihniyet, kadın üzerinde erkeğin her yönden tasarruf hakkına sahip olduğu anlayışına dayanmaktadır. Ataerkil yaklaşımla temellenen toplumsallaşmada görülen cinsiyetler arasındaki ayrışmayla birlikte, erkeğin yararına oluşan bir hiyerarşi de ortaya çıkmaktadır.²³ Bu durum da özellikle aile hayatının içerisinde ister eş isterse kız evlat ya da kız kardeş statülerinde olsun kendini açık ve net bir şekilde göstermektedir. Bunun yanında kadın ailede en güçlü değerini ve konumunu anne olarak kazanabilmektedir.

3. Aile Hayatında Ataerkil Yapının Yansımaları

Gelenek ve ailenin birbiriyle içiçe karmaşık bir ilişki halinde olması, birbirlerini korumaları, besleyip desteklemeleri hatta birçok noktada birbirlerine muhtaçlıkları göz önünde bulundurulduğunda bunlar birbirinden ayıramaz başka bir ifadeyle biri diğerine tercih edilemez bir ikili haline gelmektedir. Sosyal ve kültürel bir miras olan

¹⁴ Kur'an-ı Kerim Meali, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. 2005), el-Abese 80/17.

¹⁵ el-Al-i İmran 3/14.

¹⁶ el-İsra 17/11.

¹⁷ el-Maide 5/27-31.

¹⁸ el-Rum 30/29.

¹⁹ el-Yunus 10/36.

²⁰ el-A'raf 7/179.

²¹ Hidayet Tuksal, *Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, (Ankara: Otto, 2014), 91.

²² Bu konuda da farklı örnekler ve geniş bilgi için aynı esere bakılabilir: Tuksal, *Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*.

²³ Ejder Ulutaş, "Eril Kodlar Kıskaçında Kadınlık Halleri: Kumalık", *Aile Kurumuna Farklı Bakışlar*, ed. Ö. Altınsu Sönmez- G. Aksan, (Konya: Çizgi Kitapevi, 2019), 268.

geleneğin bireye ve sonraki nesillere aktarımında ailenin fonksiyonu göz ardı edilemeyeceği gibi ailenin yapısı, özellikleri ve en temelde oluşumu geleneğe dayanarak bu çerçevede şekillenmektedir. Böylelikle tarih boyunca gelenek ve aile önemini kaybetmeden varlığını devam ettirmiş, sosyal ve kültürel yönden de toplumda mutlak kabulünü sağlamıştır.²⁴ Bu kapsamda toplumdaki devamlılığın garantisi konumunda olan gelenek, içinde barındırdığı sosyal norm ve davranışları, kültürel anlam kodlarını ilk olarak ailede bireye aktararak bireyin sosyalleşme sürecini başlatmaktadır. Ailede başlayan sosyalleşmeyle birey toplumda nasıl düşünmesi ve davranması gerektiğini, kendisinden nelerin beklendiğini öğrenerek toplumsallaşma sürecine dahil olmaktadır. Böylelikle birey eylemlerini ve davranışlarını bir takım bağlamlara yerleştirerek anlaşılır kılınmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla çocuklukta aile içinde temelini oluşturduğu geleneksel kodlar yetişkinlikte toplumda mevcut olan yapıyla örtüştüğünde toplumsallaşma açısından onun hayatını önemli ölçüde kolaylaştırmaktadır.

Aile ister geleneksel geniş aile yapısında olsun isterse modern dönemde öne çıkan çekirdek aile şeklinde olsun içinde var olduğu toplumun bir yansıması olarak kendisini ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle aile toplumun bir minyatürü ya da bir prototipi şeklinde de değerlendirilebilir. Bu çerçevede toplumun değer yargılarıyla beraber onun zihniyet yapısı da içselleştirilerek yansıtılmaktadır. Nitekim geleneksel toplum içerisindeki erkek egemenliğine dayanan ataerkil sistemde her iki cinsin konumu ve rolleri aile içinde modellenerek aktarılmakta ve bu şekilde devamlılığı sağlanmaktadır.

Erkek otoritesinin egemen olduğu aile içi ilişkilerde baba ölünceye kadar ailede tek söz sahibi ve ailenin reisi konumundadır. Bütün yetkiler babanın elinde olup aile üyelerinin güvenlik, saygınlık, psikolojik, sağlık, ekonomik, eğitim gibi tüm ihtiyaçları baba tarafından planlanmakta ve karşılanmaktadır.²⁵ Bu noktada ataerkil sistem içerisinde kadının ne baba evinde ne de evlilikle sonradan katıldığı koca evinde herhangi bir söz ya da yetki sahibi olmadığı ortaya çıkmaktadır. Kadının baba evinde sadece evlat olarak kocasının evinde eş ve çocuk sahibi olduğunda anne olarak kendisine yüklenen rolleri tartışmasız mutlak bir teslimiyetle yerine getirdiği anlaşılmaktadır.

Ataerkil sistemdeki babanın otoritesi yoğun bir şekilde dini referanslardan beslenmektedir. S. H. Nasr'ın "İslam ailesi, bütünüyle İslam toplumunun minyatürüdür. Babanın otoritesi, Allah'ın yeryüzündeki otoritesini simgeler"²⁶

²⁴ Hatice Korkmaz, *Gurbette Dindarlık Boşanma İlişkisi (Almanya Örneğinde)*, (Ankara: İlahiyat, 2022), 56.

²⁵ Önal Sayın, *Aile Sosyolojisi*, (Ankara: Doğu Batı Yay. 2020), 43-50; Ergün Yıldırım, "Aile ve Evlilik Türleri", *Aile Sosyolojisi*, ed. K. Canatan- E. Yıldırım, (İstanbul: Açılım Kitap, 2011), 71-3.

²⁶ Seyyid H. Nasr, *İdeals and Realities of İslam*, (Londra: Allen and Unwin, 1985, (1966), 110, akt. Berktaş, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, 63; Ayrıca ataerkil sistemin dinden nasıl beslendiğine dair geniş bilgi için bkz. Tuksal, *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İz düşümleri*.

ifadesiyle din ile geleneksel yapı özellikle de ataerkil düzen arasındaki ilişki özetlenmektedir. Bu yapının dinden güç alıp beslenmesi erkeğin aile içerisindeki otoritesinin oluşumuna kaynak oluşturmakta ve diğer aile üyelerinin bu otoriteyi onaylamasında hatta içselleştirmesinde din, kolaylaştırıcı bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Aile kurumu ve tasavvurunun eril zihniyetle beslenmesi, kadını hiyerarşide dezavantajlı konuma getirerek ona büyük zorluklar çıkarmaktadır. Kadının öncelikle ev ve evsel alanla tanımlandığı ve erkeğin otorite olarak evin esas unsuru olduğu söylemlerince şekillendirilen aile kurumu, toplumsal hayatın sağduyusunu oluşturmaktadır. Eril zihniyet tarafından ortaya konan düşünce ve davranışlar, ataerkil yapıyı kuvvetlendirecek makul verilere dayanmaktan çok, şiddet dilini ve kaba kuvveti yardıma çağırmaktadır.²⁷ Aile içinde kadınların hangi sıfatla/rolle olursa olsun her türlü zorluk, sıkıntı ya da zulüm karşısında dahi o ailede yaşamayı sürdürme veya daha dar kapsamda evliliği devam ettirme eğilimi göstermeleri, yetiştikleri toplumun kendilerine yüklediği değer yargılarını kabullenmeleri ve onları kendi dünyalarında içselleştirmeleriyle açıklanabilmektedir. Bu durum bir başka açıdan ise kadının erkek otoritesine karşı koyma cesaretinin ve gücünün olmamasından kaynaklanmaktadır. Kadınlar geleneğin ataerkil sistemiyle öyle bir şekillenmektedirler ki yaşadıklarını yaşanması gereken gerçekler ve doğrular olarak algılamaktadırlar. Bu doğrultuda toplumsal yapının etkisi, ilişkiler ağının meydana gelişinde hem aileler hem de aile üyeleri arasındaki ilişkilerde açık bir biçimde kendini göstermektedir. Ayrıca kadınların evlilik öncesi baba evinde her açıdan babaya, sonrasında evlenerek oluşturdukları yeni ailelerinde de kocaya, yani bir erkeğe bağımlı olmaları, aile hayatında onları tamamen etkisiz bir konuma getirmektedir. Buna ilave olarak kadın boşanarak tekrar baba evine gelecek olsa baba evinde kabul ve destek görmeyeceğini bilmesi de onu çaresizlik içinde bırakmaktadır. Sonuçta ataerkil yapının güçlü olduğu toplumlarda uzun süredir var olan gelenekler, aileyi denetim altında tutarak şekillendirmekte bir yandan da aileye mihmandarlık ederek yeni evlilere yol gösterebilmektedirler. Bu durum yeni oluşturulan ailelerin geleneksel değerlere göre biçimlenmesine katkı sunmakta ve kimi zaman da haksızlık ve mağduriyet yaşandığı halde bu değerlerin dışına çıkılmasını engellemektedir.²⁸

Geleneksel değerlerin yoğun yaşandığı toplum içerisinde ataerkil yapıdan miras alınan aile ve evlilik hayatında erkek otoritesinin kurulmasına dair yaklaşım, modern dönemdeki ailelerde de kadın erkek ilişkisi bakımından önemli bir çatışma ve sorun alanına dönüşmesine sebep olmaktadır.²⁹ Son dönemlerde aile içi özellikle de kadının karşı karşıya kaldığı şiddet, yaşamın her alanında yaygınlığı giderek artan bir sosyal olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile içi şiddetin ekonomik, ruhsal, psikososyal ve

²⁷ Ulutaş, “Eril Kodlar Kısılcacında Kadınlık Halleri: Kumalık”, 268.

²⁸ Korkmaz, *Gurbette Dindarlık Boşanma İlişkisi (Almanya Örneğinde)*, 75-76.

²⁹ Aslıhan B. Öztürk, “Eşine Şiddet Uygulayan Erkeklerin Evlilik Yaşantıları ve Şiddet”, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 25/ 2, (2014), 63.

kültürel olmak üzere birçok farklı nedenlerle ilişkisi açıklanmaktadır. Ancak sebep ne olursa olsun toplum içinde dezavantajlı bir konumda bulunan kadınlar hayatlarının herhangi bir döneminde fiziksel, psikolojik, ekonomik ya da cinsel şiddet şekillerinden biri ile karşılaşmaktadırlar.³⁰ Şiddetin hem baba hem koca evinde devam etmesi, kadınların en çok aile ortamı içinde, en yakınlarında bulunan erkekler başta olmak üzere, daha çok aile bireylerinin şiddetine maruz kaldıklarını göstermektedir.³¹

Erkek egemenliğini esas alan toplumlarda evlilik, çoğunlukla kadın üzerinde iktidar kurma mekanizması şeklinde işlev gören bir kurum mahiyetindedir. Evlilik yoluyla erkek, kadının bedeni, emeği ve bütün sosyal yaşantısı üzerinde hak iddia etmeye ve kontrol sahibi olmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla erkek evliliği kadını baskı altında tutma aracı şeklinde kullanmaktadır. Böylelikle eşine şiddet uygulayan erkek, evlilikte “koca” olarak kendisini iktidarla özdeşleştirmekte ve erkeğin konumuna kadının koşulsuz rıza göstermesi beklenmektedir. Böylece kadının üzerinde baskı oluşturmanın ve kadının onaylamadığı durumlarda onun üzerinde otorite kurmanın bir aracı olarak şiddet ortaya çıkmaktadır.³²

Aile içi şiddetin kadına yönelik olanı eğitim düzeyine göre değişmekte, eğitim düzeyi yükseldikçe kadınların uğradığı şiddet azalmaktadır. Buna rağmen, yükseköğretim ve üzeri eğitim almış olan beş kadından birinin, lise düzeyinde eğitim almış dört kadından birinin; fiziksel ve/veya cinsel şiddete uğramış olması dikkat çekicidir.³³ Bu araştırma verisi değerlendirildiğinde yüksek eğitim düzeyine sahip olursa da içselleştirilen ataerkil sistem bu mağduriyete başkaldırmayı engellemektedir.

Geleneksel kültür kodlarıyla domine edilen toplumlarda erkeklik ve kadınlık, doğrudan ataerkil zihniyet içerisinde cinsellik vasıtasıyla kurgulanmaktadır. Bu ataerkil düşünce yapısının modern toplumda örtülü bir şekilde de olsa devam ettirildiği ifade edilebilir. Aile hayatı içinde de kadınların maruz kaldığı cinsel şiddet/istismarın oranı bu duruma işaret etmektedir. Nitekim ataerkil zihniyette kadın bedeni erkek tarafından kontrol altına alınması gerektiği düşünülen sosyal ve kültürel bir olgu olarak nesneleştirilmektedir. Bunun neticesinde erkek kadının duygularını, beklentilerini ve isteklerini tamamen yok sayarak ya da göz ardı ederek onun bedeni üzerinde her türlü hakkın ve tasarrufun kendisine ait olduğunu görmektedir.³⁴

³⁰ Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması verilerine göre Türkiye’de her 10 kadından 4’ünün hayatlarının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Bkz. Hacettepe Üniversitesi (HÜ), “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması”, (Erişim 15.01.2022)

<http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/23338/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

³¹ Hacettepe Üniversitesi, “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması”

³² Öztürk, “Eşine Şiddet Uygulayan Erkeklerin Evlilik Yaşantıları ve Şiddet”,61.

³³ Hacettepe Üniversitesi (HÜ), “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması”

³⁴ Korkmaz, *Gurbette Dindarlık Boşanma İlişkisi (Almanya Örneğinde)*, 255.

Hayatın herhangi bir döneminde ve son 1 yılda uğranılan fiziksel ve/veya cinsel şiddet refah seviyesinin yükselmesiyle azalmakta, ancak dikkat çeken durum özellikle yüksek refah düzeyinde görülmektedir. Yüksek refah düzeyine sahip olan yüz kadından 31'inin hayatının herhangi bir zamanında ve son bir yıl içerisinde yüzde 8'inin şiddete uğradığı dikkate alındığında, şiddete sebep olarak işaret edilen ekonomik problemlerin ortadan kalkmasının veya azalmasının şiddeti önlemeye ya da ortadan kaldırmaya yetmediği söylenebilir.³⁵ Hatta kadının erkeğe ekonomik olarak bağımlı olmadığı ve evlilik öncesinden getirdiği doğrudan kendisine ait yüksek refah seviyesinin olduğu durumlarda bile onun zaman zaman şiddete maruz kalmasına engel olamadığı görülmektedir. Nitekim ataerkil yapının oluşturduğu güç neticesinde yaşananlar kadınlar tarafından kabullenilmektedir.

Ekonomik şiddet/istismar şekilleri kadının çalışmasını engelleme veya işini bırakmasına sebep olma, kadının kazancını elinden alma ile evin temel ihtiyaçları için para vermeme olarak tanımlanmıştır. Türkiye genelinde hayatlarının herhangi bir zamanında bu şekilde ekonomik şiddete uğrayan kadınların oranı yüzde 30, son bir yılda ise bu oran yüzde 15 olarak tespit edilmiştir. Çalışan bir kadının işten ayrılmasına sebep olma veya çalışmasını engelleme kadınlara yönelik ekonomik şiddet/istismar şekilleri arasında en çok ifade edilendir. Hayatının herhangi bir zamanında her dört kadından biri, son bir yılda ise on kadından biri bu istismara uğramıştır. Kadınların hayatlarının herhangi bir zamanında, evin temel ihtiyaçları için kendilerine para verilmemesi yüz kadından dokuzunun uğradığı bir davranıştır. Yüzde beş oranında evlenmiş kadınların kazançlarının elinden alınması da karşılaşılan bir şiddet/istismar biçimidir.³⁶ Kadının çalışmasının erkeğin (kocanın/babanın) iznine bağlanması, finansal işleri yürütme konusunda yetersizliği gibi olumsuz önyargılar kadını ekonomik alanda da dezavantajlı konuma getirmektedir. Bütün bunlarla birlikte modernlik bağlamında yaygınlaşan özgürlük ve eşitlik ilkesi doğrultusunda kadının çalışma hayatında yer alması artış göstermektedir. Ancak kadın bireysel çabasıyla meslek sahibi olabilmesine, para kazanabilmesine ve kendisine ait bir bütçesi olmasına rağmen bu özelliklerini kendi iradesiyle yönetip kullanabilmesi farklı yöntemlerle ya da gerekçelerle aile hayatında engellenmektedir. Ekonomik şiddet olarak görülen erkeğin kadının emeğine egemen olmak istemesi şeklindeki bu durumda yine ataerkil düşüncenin aile içindeki yansıması olarak değerlendirilebilir.

Modern dönemde geleneksel toplum değerleriyle ataerkil yapının baskın olduğu bir diğer durum aile hayatında yaşanan nikahsız birliktelik olarak da ifade edilen gayri meşru ilişkidir. Toplumların çoğunluğunda yasaklanarak onaylanmayan gayri meşru ilişki özellikle geleneksel değerlerin hakim olduğu toplumlarda çok keskin sınırlarla tabulaştırılmaktadır. Erkek bu fiili işlediğinde ataerkil düzen içerisinde görmezden gelinerek korunmakta ancak aynı fiil kadın tarafından işlendiğinde

³⁵ Hacettepe Üniversitesi, "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması"

³⁶ Hacettepe Üniversitesi, "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması"

toplumdan dışlanarak ölümlerle sonuçlanabilecek hukuk dışı ağır cezalar verilebilmektedir. Böylelikle nikahla ya da evlilikle namusun koruma altına alındığı düşünülmekte ve geleneksel toplum içinde kendi değer yargılarına göre bir yapı meydana gelmektedir.³⁷ Bu noktada dinin temel kaynaklarında “zina” olarak ifade edilen bu eylem her iki cins için de aynı sonuçları doğurmasına rağmen dini referanslar dikkate alınmayarak erkeğe pozitif ayrımcılık yapılırken kadın ise günah unsuru olarak değerlendirilmekte ve suçlanıp cezalandırılmaktadır.

Toplumda erkeğe gayri meşru ilişki noktasında daha geniş oranda özgürlük/hoşgörü tanındığından erkeğin aldatması görmezden gelinirken kadının aldatması, kabul edilemez bir durum şeklinde görülmektedir. Bu da ataerkil zihniyetin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde erkeğin aldatması onun için erkeğin bir göstergesi gibi kabul edilerek kendisine toplumda cinsel özgürlük tanınmaktadır. Toplumumuzda “erkek aldatır” biçimindeki kültürel yaklaşımla benimsenen cümlelerin sık sık kullanıldığı görülmektedir. Bu durum erkek için otoritesinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu süreçte kadına biçilen rol ise erkeğin bu davranışını kabullenmek zorunda kalan taraf olmaktır. Hatta biraz daha ileriye giderek aile içindeki hem cinsleri tarafından kadının bu durumu kabullenmesi hususunda ikna edilmeye çalışılması dikkat çekici bir boyut olarak görülmektedir. Dolayısıyla ataerkil düşünce yapısı doğrultusunda cinsiyetçi davranış kalıplarının yoğun olduğu toplumumuzda zina veya aldatma kadınlar için kabul edilmez bir durum iken erkekler için hoşgörüyle yaklaşılarak daha kabul edilebilir bir durum olarak algılanmaktadır.³⁸

Günümüz modern toplumunda geleneksel aile ilişkilerinin zayıfladığı eşlerin bir üst kuşak aile ile ayrı evlerde yaşamalarına rağmen anne ve babaların bir alt kuşak aileye müdahale etme eğilimi zaman zaman ortaya çıkmaktadır. Aile içerisinde görülen bazı problemler, çatışmalar, tartışmalar veya gerginlikler bu yaklaşımla yakından ilişkili olabilmektedir.³⁹ Türk aile yapısında modernleşmenin etkisiyle son zamanlarda geniş aileden çekirdek aile istikametinde bir dönüşümün ortaya çıktığı gözlenmektedir. Fakat yeni kurulan aileler her ne kadar çekirdek aile şeklinde yapılsa da; geniş ailenin güdümünde haneler ayrı, zihniyette birlikte aile hayatları yaşanmaktadır. Aile hayatında özellikle bu durum üst kuşak ailelerin etkisi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu da esas itibarıyla ataerkil sistem içerisinde yetişen kadınların aile içerisinde sahip oldukları statülerinden kaynaklanmaktadır.

Toplumsal yaşam içerisinde kadınlar konumlarını; ilk olarak babaları, sonrasında kocaları ve en nihayetinde de erkek çocukları dolayısıyla kazanmaktadırlar. Bu nedenle kaynana gelin anlaşmazlığının en belirgin sebebinin esas

³⁷ Korkmaz, *Gurbette Dindarlık Boşanma İlişkisi (Almanya Örneğinde)*, 65.

³⁸ Zuhâl Çiçek, *Boşanmanın Sosyolojik Analizi: Denizli Kenti Örneği*, (Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 383-384.

³⁹ Zahir Kızılmaz- Semra Altuğ, “Aile Sorunlarının Ortaya Çıkmasında Ebeveyn Müdahalelerinin Etkisi”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/2 (2019), 540.

olarak ataerkil yapıda yaşanan iktidar çatışmasında ve kadınların elde ettikleri konumlarında aramak gerekmektedir. Ataerkil sistemde biçimlenen bu güç ilişkisi, kadınların iktidar mücadelesini erkek üzerinden sahip olmaya çalışmalarına neden olmaktadır. Kaynana bu durumda aile içerisindeki otoritesini kaybetmemek ya da hemen devretmek istemediğinden direnirken gelinler de bir yandan gençliğin verdiği heyecanla diğer yandan da genel itibarla erkek çocuk doğurmakla sahip oldukları ve eşleri üzerinden elde ettikleri gücü sağlamlaştırmak istemektedirler.⁴⁰

Dolayısıyla “kadınlar yeni gelin olarak yaşamlarına oldukça olumsuz güç ilişkileri altında başlamaktadırlar. Ailede kıdem kazanmak ve erkek çocuk doğurmak bu güç dengesini kadın lehine çevirse de, kadın, gücünün zirvesine kaynana olarak ulaşmaktadır. Kadının görece güçlü statüsünün döngüsel niteliği ve gelecekte bu güce sahip olabilme beklentisi var olan düzenin içselleştirilmesi vasıtasıyla ataerkilliğin yeniden üretilerek pekiştirilmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda anne-oğul ilişkisi büyük önem taşımakta ve anne gelecekteki güvencesi olarak gördüğü oğlunu kayırmaktadır. Genç erkeğin sonrasında kendi eşinden hizmet beklentileri bu çerçevede şekillenmektedir. Gelin-kaynana çatışması olarak meydana gelen olgu ataerkil zihniyetin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır.⁴¹

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından 2009 yılında yapılan *Boşanma Nedenleri Araştırmasında*, ailelerin kız ya da erkek çocuklarının evliliklerine müdahalesinde, Türk aile yapısında evliliğe ait kültürel değer ve yargıların etkisinin olduğu belirlenmiştir. Türk toplumunun evliliğe ilişkin geleneksel tutum ve değerlerinin “kızın verildiği”, “gelin alındığı” şeklinde olmasının, ailelerin evlendirdikleri erkek çocuklarının eşine de sahip olmalarını ifade ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü sosyal psikolojide alışveriş kuramına göre, almak bir şeye sahip olmayı ifade etmektedir. Dolayısıyla “gelin alma” yoluyla ailelerin evlenen erkek çocuklarının aile içi ilişkileri üzerinde daha fazla söz sahibi olma hakkını elde ettiklerinin belirlendiği çalışmada ayrıca erkeğe atfedilen değer evlendikten sonra daha da arttığı ve erkek çocuklardan beklentilerin kızlara oranla daha fazla olduğu da vurgulanmıştır.⁴²

Ataerkil yapı içerisinde hem baba evinde hem de koca evinde söz ve hak sahibi olmayan kadın, ilk olarak çocuk sahibi olmakla özellikle de erkek çocuk doğurmakla aile içinde bir konum elde etmektedir. Oğlunu evlendirmekle otoritesinin zirvesine ulaşan kaynana gelinini kendisine rakip olarak görmektedir. Bu tehlikeyi ortadan

⁴⁰ Özlem Altunsu Sönmez, “Gelin Kaynana Çatışması Üzerine Sosyolojik Bir Analiz”, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 13/19 (2019), 1161.

⁴¹ Deniz Kandiyoti, “Kurtulmuş Ama Özgürleşmiş mi? Türkiye Örneği Üzerine Bazı Düşünceler”, *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar, Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*, çev. A. Bora vd. (İstanbul: Metis Yayınları, 2013), 87; Ayrıca daha fazla bilgi için bkz. Deniz Kandiyoti, “Rural Transformation in Turkey and Its Implications for Women’s Status”, *Women and the Move: Contemporary Changes in Family and Society* (Paris: Unesco, 1984).

⁴² T.C. BASAGM, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, *Boşanma Nedenleri Araştırması*, (Ankara, 2009), 54.

kaldırmak için elde ettiği hak ve yetkiyle oğlunun eşi üzerinde de baskı kurarak statüsünü ve otoritesini devam ettirmektedir.⁴³ Bu noktada erkek, anne-oğul ilişkisi bağlamında annenin beklentilerini boşa çıkarmayarak eşi üzerindeki hakimiyetini ve tasarrufunu artırmakta ve güçlendirmektedir. Modern dönemde bu durum aile hayatında yaşanan sorunların neredeyse temelini oluşturmaktadır.

Aile hayatında sorunlara ve çatışmalara neden olan bir diğer alan ise toplumda kabul gören cinsiyet rollerindeki farklılaşmalar ve modern dönemde bu doğrultuda ortaya çıkan değişimlere bireyler tarafından uyum sağlanamaması oluşturmaktadır. Erkeğin toplumdaki özellikle de aile içinde hangi sığata sahip olursa olsun kendisine hizmet edilmesini bekleyen dominant yapısı mevcut ataerkil değeri yansıtmaktadır. Dolayısıyla toplumda kabul gören cinsiyet rollerinin ataerkil toplum değeri istikametinde ayrışması, erkeğin toplumda her şartta birincil konumda yer alırken, kadının erkeğe göre çok daha çeşitli donanımlara sahip olsa da ikincil konumda yer bulabilmesi bu konudaki kültürel boyuta işaret etmektedir.⁴⁴

Boşanmış kişiler açısından ev içi iş paylaşımlarının erkekler ve kadınlar tarafından kabulünün sorun alanı olarak ayrıştığı anlaşılmaktadır. Bu ayrışmanın en temel sebebi toplumda kabul gören cinsiyet normlarının ve bu normların dikte ettiği ev içi işbölümü kalıplarının, erkek ve kadın açısından farklılaşması olabilir. Evlilik hayatında erkekler ev içi sorumlulukların tamamını kadınların yerine getirmesi beklentisini taşıırken özellikle kadınlar evlilik hayatı boyunca çocuk aileye katıldıktan sonra bu sorumluluklar konusunda eşlerinden paylaşım ve destek beklediklerini ifade etmektedirler.⁴⁵

Modernleşmenin getirdiği etkiler sonucunda zorunlu olarak kadın çalışma hayatında daha aktif ve görünür hale gelmiştir. Ataerkil zihniyetin baskın olduğu aile yapısının kültürel kodları kapsamında kadının hane içi iş paylaşımında ortaya çıkan cinsiyet farklılaşmasıyla birlikte çalışma hayatı ona ilave yük getirmiştir. Bu durum başlangıçta kadın için de kabullenilmiş olsa bile ilerleyen süreçte aile hayatında erkekten yardım ve destek beklentilerini arttırmıştır. Ancak ataerkil zihniyet yaklaşımıyla şekillenen erkek yapısı beklentiye çoğunlukla cevap vermemiş ya da yetersiz kalmıştır. Dolayısıyla modernleşmeyle birlikte aile hayatında yeni bir çatışma alanı ortaya çıkmıştır.

Kadının çalışma hayatına girmesi onu toplum içinde daha göz önünde olmasını sağlamıştır. Bu durum kadınların nereye gittiği, giderken ne giydiği, kiminle gittiği, kimlerle görüştüğü ve ne yaptığı gibi gündelik yaşamlarına yönelik davranışları, eşleri, eşlerinin aileleri ya da birlikte oldukları erkekler tarafından bilinmek istenmektedir.

⁴³ Korkmaz, *Gurbette Dindarlık Boşanma İlişkisi (Almanya Örneğinde)*, 326.

⁴⁴ Aysel G. Ersöz, "Türkiye'de Boşanma Olgusu ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme" *Sosyoloji Konferansları* 43, (2011), 257.

⁴⁵ T.C. ASPB, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması*, (Ankara:2015), 84.

Kadının her an nerede olduğunun, birlikte olduğu erkek tarafından kontrol edilmek istenmesi, kadının başka erkekler ile zorunlu iletişim kurmasına dahi erkeğin sinirlenmesi ve kadının kıyafetlerine müdahale edilmesi en sık karşılaşılan ve sorun oluşturan davranışlar arasındadır. Kadınların gündelik hayattaki davranışlarının kısıtlanması, kadının “her zaman nerede olduğunun ve ne yaptığının eş veya birlikte olunan erkek tarafından bilinme arzusu” ataerkilliğin Türk toplumundaki yansıması olarak nitelendirilebilir.⁴⁶

Modernleşme çerçevesinde ailede bir takım değişimlerin meydana geldiği görülmekte ve bu değişimler yapı ve değer kapsamında epeyce geniş alan oluşturmaktadır. Kadın olgusu burada ayrı bir önem taşımaktadır. Özgürlük, bireysellik ve eşitlik ilkelerinin modernlikle yaygınlaşması cinsel kimliklerin toplumsal rol paylaşımına da yansımaktadır. Modernliğin içselleştirildiği toplumlarda kadın, tüm toplumsal alanlarda erkek ile eşitlenmektedir. Bu durum modern toplumda eğitim süreciyle beslenip desteklenmektedir. Nitekim aile kurumu da yeniden bu çerçevede şekillenerek yapılanmaktadır. Böylece aile hayatında aynı rolleri üstlenerek erkekle aynı seviyeye gelen kadın sadece anne olarak statü kazanmayıp aynı zamanda karar veren, meslek edinebilen, çalışan, kişisel gayretleriyle ekonomik güç durumuna gelebilen bir varlık haline gelmektedir. Ev içi karar sürecinde ve evin idaresinde eşit haklar ve sorumluluklar elde etmektedir. Toplum tarafından kabul edilmiş cinsiyet rolleri bakımından kadın ve erkek işleri biçimindeki rol ayrışması azalarak ataerkil aile yapısının önemi giderek kaybolmaya başlamaktadır.⁴⁷ Ancak toplumların ve bireylerin yaşayageldikleri hayat tarzlarında değişiklik yapmaları düşünüldüğü kadar kolay olmamaktadır. Bu nedenle de Türk toplumunda geçmiş ve gelecek birlikte değerlendirildiğinde son zamanlarda eskiye oranla modernleşmenin etkisi görülse de gelenekle kökleşmiş olan ataerkil yapının değişmesinin uzun zaman alacağı düşünülmektedir.

SONUÇ

Toplum genel kabul gören bir kısım değerleri içselleştirip sonraki nesillere aktararak kendi varlığına meşruiyet elde etmeye çalışmaktadır. Bireyler toplumda mevcut olan kurumlar aracılığıyla toplumsallaşmanın gerektirdiği düşünce, davranış ve uygulamaları sergilemektedirler. Böylece toplumsal değerler bireyler aracılığıyla sürdürülebilir duruma getirilmektedir. Bireyler eylemlerini genel olarak toplumda var olan sosyal ve kültürel değerlerden aldıkları güce dayandırmaktadırlar. Bireyin sahip

⁴⁶ Hacettepe Üniversitesi (HÜ), “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması”, 326-327 (Erişim 15.01.2022)

<http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/23338/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

⁴⁷ Ergün Yıldırım, “Toplumsal Değişim Sürecinde Aile”, *Aile Sosyolojisi*, ed. K. Canatan-E. Yıldırım, (İstanbul: Açılım Kitap, 2011), 125-126; Ali Bayer, “Değişen Toplumsal Yapıda Aile”, *Şirnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8, (Aralık 2013), 104, 117.

olduğu sosyal ve kültürel kodlar da hangi ortamda yaşarsa yaşasın hayatını şekillendirmesinde ve yönlendirmesinde temel dinamikler olarak ortaya çıkmaktadır. Birey aile hayatını ister kadın ister erkek olsun kendisinde var olan düşünce yapısı, değer yargıları ve beklentileri üzerine inşa etmektedir. Bu noktada ailenin varlığı, sağlıklı ve huzurlu bir şekilde devamı toplumsallaşma sürecinde önem kazanmaktadır. Türk toplumu modernleşmeyle birlikte değişime uğrasa da genel itibarla geleneksel değer yargılarını devam ettirmesi aile hayatında kendisini daha belirgin bir şekilde ortaya çıkarmaktadır. Özellikle de ataerkil düşünce yapısı ailenin oluşumundan aile üyelerinin birbirleriyle olan ilişkisine, toplumda kabul gören cinsiyet rollerinden kadının aile içindeki konumuna kadar, bazen de ona mağduriyet yaşatacak şekilde etkili olmaktadır. Bu durum Türk toplumunda aile hayatında var olan sorunlu bir yöne işaret etmektedir.

Geleneksel yapı kendisine dini, referans alarak değerlerini ve kurallarını meşrulaştırmakta ve toplum tarafından kabulünü sağlamaktadır. Geleneksel yapının bir unsuru olan ataerkil zihniyet de benzer şekilde dini, kendisine kaynak almaktadır. Ancak dinin temel kaynakları dikkate alındığında toplumda kadın erkek arasında cinsiyet ayrımı gözetilmeden bir sistem oluşturulmak hedeflenmektedir. Buna rağmen uygulamada ataerkil yapının etkisi sonucunda, aile hayatında eşe sadakatsizlikte görüldüğü gibi erkeği önceleyen ve kayıran bir yaklaşım göstererek dini esaslardan sapmalar ortaya çıkmaktadır. Bu noktada dinin temel referanslarının doğru bir şekilde anlaşılmasının ve topluma yansıtılmasının önemi ve gerekliliği görülmektedir. Geleneksel yapı içerisinde dinden beslenerek kendisine destek alan ataerkil yapının problematik bir şekilde var olan dinle bağlantısının tekrar gözden geçirilerek düzeltilmesi önem arz etmektedir. Modern dönemde yaygınlaşan bireysel saygınlık, hak, adalet, özgürlük, eşitlik gibi düşünce yapıları temelinde aile hayatının oluşturulmasına katkı sağlanmalıdır. Bu konuda eğitim ve toplumun diğer sosyal kurumlarından yardım alınarak bireylerin hem doğru dini bilgiyi elde etmede hem de ataerkil kodlarla şekillenen toplum ve aile yapısının olumsuz yönleri noktasında bilinçlendirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Temel insani değerler kapsamında toplumun bilinç seviyesinin yükseltilmesi aynı zamanda aile kurumunu da koruyacağı değerlendirilmektedir.

Modern dönemde ataerkil düşünce sisteminin aile hayatına yansımaları değerlendirildiğinde bu yapının kadınların erkeklere olan bağımlılığı ve kadının edilgenliği üzerine kurgulandığı görülmektedir. Geleneksel ataerkil yapı içerisinde kişiliğini oluşturan kadın kendisine her yönden zarar vermesine rağmen karşılaştığı ve yaşadığı bütün olumsuzlukları gerçekleştirdiği sosyal öğrenme neticesinde kabullenebilmektedir. İşte bu noktada da yine öğrenme ve eğitim, bireyin ve toplumun bilinçlendirilmesi öne çıkmaktadır.

KAYNAKÇA/REFERENCE

- Bayer, Ali. "Değişen Toplumsal Yapıda Aile". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8, (Aralık 2013), 102- 131.
- Berktaş, Fatmagül. *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul: Metis Yayınları, 5. Basım, 2014.
- Bilgin, Vecdi. "Gelenek, Modernlik ve Din: Üç Rekabet Alanı". *Eskiye Dergisi* 17, (2010), 19-27.
- Canatan, Kadir. "Gelenek, Din ve Modernite". *Bilgi ve Hikmet Dergisi* 9, (Kış 1995), 28-40.
- Çetin, Halis. "Ezelden Ebede: Kadim Bilgeliliğin Kutsal Yolculuğu: Gelenek". *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 3, (Kış 2005), 153-171.
- Çiçek, Zuhal. *Boşanmanın Sosyolojik Analizi: Denizli Kenti Örneği*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Demir, Ömer – Acar, Mustafa. *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları, 1997.
- Ersöz Günindi, Aysel. "Türkiye’de Boşanma Olgusu ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme." *Sosyoloji Konferansları* 43, (2011), 249-264.
- Giddens, Anthony. *Elimizden Kaçan Dünya*. çev. Osman Akınhay, İstanbul: Alfa Yayınları, 1. Basım, 2000.
- Giddens, Anthony. *Modernliğin Sonuçları*. çev. Ersin Kuşdil, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 8. Basım, 2018.
- HÜ, Hacettepe Üniversitesi. "Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması". (Erişim 15.01.2022) <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/23338/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- HÜ, Hacettepe Üniversitesi. "Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması". Özet Rapor (Erişim 16.01.2022) <http://aihmis.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428409374.pdf>
- Kandiyoti, Deniz. "Rural Transformation in Turkey and Its Implications for Women’s Status". *Women and the Move: Contemporary Changes in Family and Society*. Paris: Unesco, 1984.
- Kandiyoti, Deniz. "Kurtulmuş Ama Özgürleşmiş mi? Türkiye Örneği Üzerine Bazı Düşünceler". *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar, Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. Çev. Aksu Bora vd. İstanbul: Metis Yayınları, 2013.
- Kızmaz, Zahir-Altuğ, Semra. "Aile Sorunlarının Ortaya Çıkmasında Ebeveyn Müdahalelerinin Etkisi". *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/2 (2019), 538-557.
- Korkmaz, Hatice. *Gurbette Dindarlık Boşanma İlişkisi (Almanya Örneğinde)*. Ankara: İlahiyat, 1. Baskı, 2022.
- Kur’an-ı Kerim Meali. haz. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Baskı, 2005.
- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*. çev. Osman Akınbay- Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.
- Öztürk, Aslihan Burcu. "Eşine Şiddet Uygulayan Erkeklerin Evlilik Yaşantıları ve Şiddet". *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi* 25/ 2 (2014), 61-74.
- Sayın, Önal. *Aile Sosyolojisi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2020.
- Slatery, Martin. *Sosyolojide Temel Fikirler*, Yayına Hazırlayan: Ümit Tatlıcan- Gülhan Demiriz, İstanbul: Sentez Yayıncılık, 7. Basım, 2015.

- Sönmez Altunsu, Özlem. "Gelin Kaynana Çatışması Üzerine Sosyolojik Bir Analiz". *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 13/19 (2019), 1159-1201.
- T.C. ASPB, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması, Ankara, 2015.
- T.C. BASAGM, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. Boşanma Nedenleri Araştırması, Ankara, 2009.
- TDK, Türk Dil Kurumu. Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Gelenek, Erişim 07.01.2022, <https://sozluk.gov.tr/>.
- Tuksal Şefkatli, Hidayet. *Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, Ankara: Otto, 5. Baskı, 2014.
- Ulutaş, Ejder. "Eril Kodlar Kısacasında Kadınlık Halleri: Kumalık". *Aile Kurumuna Farklı Bakışlar*. ed. Özlem Altınsu Sönmez- Gamze Aksan. 265-299. Konya: Çizgi Kitapevi, 2019.
- Yıldırım, Ergün. "Toplumsal Değişim Sürecinde Aile". *Aile Sosyolojisi*. Ed. Kadir Canatan-Ergün Yıldırım, İstanbul: Açılım Kitap, 2. Baskı, 2011.
- Yıldırım, Ergün. "Aile ve Evlilik Türleri". *Aile Sosyolojisi*. Ed. Kadir Canatan- Ergün Yıldırım, İstanbul: Açılım Kitap, 2. Baskı, 2011.
- Yılmaz, Hüseyin. "Gelenek, Gelenekçilik ve Gelenekselcilik". *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 3, (Kış 2005), 39-53.

Extended Abstract

Reflection of Traditional Culture Codes/Patriarchal Structure on Family Life in the Modern Era

The patriarchal mentality is accepted as one of the foremost features of traditional societies and all institutions of the society are based on this point of view. The patriarchal mentality, which exists in the traditional structure, is effective in every part of the society, and also shapes the family and the lives of individuals to a large extent in the family institution. Although there have been significant changes and transformations in Turkish society with modernization in recent years, the existence of ingrained cultural codes from the past continues. This situation is mostly learned in the family and is passed on to the next generations from the family. The fact that the value judgments and behavior patterns in the family face modern effects primarily endanger the structure and continuity of the family. This study has been carried out in order to contribute to the future situation of the family by understanding the main factors behind the problems that arise in the family in modern Turkish society.

In this study, first of all, the concepts of tradition and modernity are briefly explained in order to understand the subject more clearly. Afterwards, the most common patriarchal codes in the traditional society structure and the ones that will pose a problem for the family are examined. The most prominent of these is the violence that women are exposed to in the family, which is frequently witnessed both in the social media and in the written/visual media. The basis of these behaviors, which cannot be approved or accepted in any way, neither in the modern period nor before, is a reflection of the patriarchal mentality's effort to establish dominance over women. Another is the infidelity of the spouses to each other,

which negatively affects the family life, which damages the most basic feeling of trust, which is the most important feeling, and often loses it. In Turkish society, infidelity in family life is evaluated differently according to gender. In this regard, while unlimited freedom is given to the man, the same behavior by the woman makes him guilty. However, although the action has the same consequences for both parties in terms of religion and law, it finds a completely different response in the society. Most of the time, while the man punishes the woman who betrays, the woman is expected to accept the man's betrayal. In this, it is considered that the patriarchal system comes to the fore.

Another patriarchal behavior pattern seen in the family is the intervention of the upper generation family, especially the mother-in-law, to the newly established family. Although the woman seems to come to the fore as the mother-in-law here, in reality, it reveals the effort of the woman not to lose the status she gained with the man. Therefore, the woman continues to serve the patriarchal system by continuing the value and position she gained as a mother through her son. Finally, as a result of the changes that took place in the modern period, the gender roles accepted in the society as men and women are examined in family life. The change in women's lives with modernization is not accepted by both men and other members of the family, due to the patriarchal mentality, and causes an expectation from women above the limit. Although this issue is initially approved by the woman who grew up in the patriarchal system, it wears her out in the future and forms the basis for major problems.

It has been tried to reveal the reflections of the patriarchal thought structure on family life by discussing the experiences over the issues discussed. One of the main factors that ensure the patriarchal system's dominant acceptance in society is its use of religious references. Thus, in the traditional structure, the patriarchal system sits on a legitimate ground and creates a strong base for itself. It is considered that the patriarchal family structure is effective among the main dynamics of the conflicts and unresolved problems that have recently occurred in family life. The fact that the change that emerged in the life of women, especially with modernization, cannot be accepted by both spouses and upper generation families, drags family life into chaos. Therefore, this situation not only affects all family members, but also deeply shakes the society with the disintegration of the family. It is important to re-evaluate the conflict of tradition and modernity in the Turkish family in the modern period for the continuation of the family in a healthy and happy way, to identify the problems in this direction and to offer solutions.

Key Words: Tradition, Modernity, Patriarchy, Women, Family, Society